

Hoe een groot meester in medicinen corts hier nae opten over ¹ vander zee spacerende was ende vant dese besloten kiste, ende als bise op dede, aerbeyde bi ² met subtilen medicinen om dat bi bevant noch teikenen des levens inden lichaem.

[13]

[D]ese verbolghen zee werp corts daer nae dit lichaem met die kist [aen] ³ die zeecont der Ephesen ⁴ [niet ver va]n ⁵ eens meesters in medicinen huijs, die gheheten was Cerimonis. ⁶ Dese meester opten selven dach was hi ghaen [spaceren] ⁷ opt meer ⁸ van die zee ende sach dese kiste van die vloet gheworpen op tlant. ⁹ Hi seide tot sinen knechten: “Neemt dese kiste ende brenctse met groter naersticheit int ¹⁰ dorp!” ¹¹

Also deden si. ¹²

1. over = oever

2. Incorrect, zoals hieronder zal blijken. Niet de oude arts die de kist vindt, reanimeert haar, maar een passerende jonge arts.

3. Snellaert 1493: op aen — verbeterd op basis van *Die gesten van Romen*.

4. der Ephesen: van de inwoners van Ephese, destijds een grote stad aan de westkust van het huidige Turkije ter hoogte van het eiland Samos

5. Snellaert 1493: voer aen — verbeterd op basis van de *Gesta romanorum* en *Die gesten van Romen*.

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: [26] Tertia vero die vnda maris eiecunt loculum ad litus ephesorum [non] longe a domo cuiusdam medici cerimonis nomine — *Gesta romanorum*, Leeu 1480: a longe a domo — dezelfde corrupte lezing in de druk van Ulrich Zel, Keulen ná 1472, en de edities van Keller 1842 en Oesterley 1872 — Johan van Westfalen, Leuven 1484: longe a domo — verbeterd op basis van Kortekaas 2004, Recensio A: “non longe a praedio cuiusdam medici”, Recensio B: “non longe a praedio medici cuiusdam Chaeremonis”. In Recensio A is de medicus naamloos. Ook hier volgt de compiler van de *Gesta romanorum* Recensio B.

7. Snellaert 1493: spaceren wandelen (doublet)

8. meer: oever

9. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: qui cum discipulis suis eadem die in litore ambulauit Tunc vidit loculum effusis fluctibus iacentem — *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: opt santlant; ed. Van Os 1484: opt sant

10. De vertaling “dorp” voor “villam” is minder gelukkig. Bedoeld is natuurlijk zijn huis.

11. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: ait seruis suis. Tollite hunc loculum cum omni diligentia et ad villam perferte.

12. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Quod cum fecissent

Doe die meester die kiste op dede, soe sach hi daer in legghen een seer schoon jonc wijf, vercyert als een coninginne, recht of si doot ware gheweest. ¹ Hem verwonderde ende seide tot haer: “O, goede, scone maghet, ² waer om sidi aldus after ³ ghelaeten?” ⁴

Hi sach dat ghelt onder haer hoeft legghen ⁵ ende daer een brief bi. ⁶ Hij seide tot sinen discipulen: “Laet ons besien ende leesen wat inden brief ghescreven staet.” ⁷

Als hi den brief op ghedaen hadde, soe las hij den tytel, ⁸ die aldus seide:

*Soe wije dat dese kiste vint, die sal dese
somme gouts half hebben, ende die
an-[d3r]der helft salmen legghen ⁹ aen die
uutvaert ende eerlike begravinghe, want dit
lichaem heeft veel tranen ende bitteren
ro[u]we ¹⁰ gbelaten sijn ouders, vrienden
ende maghen. ¹¹ Daer om soe begbeer ic dat
men doen sal nae uutwijsinghe des briefs
ende also desen groten rouwe eysscht. Ende*

1. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: medicus aperuit vidit puellam regalibus ornamentis decoratam et speciosam valde [o1ra] et quasi mortuam iacentem

2. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: maghet of vrou — De arts kan dus aan haar kleding / haardracht niet zien of zij gehuwd of ongehuwd is. In de antieke roman denkt hij dat het een ‘puella’ (meisje — Mnl. maghet) is. In de brief die zij meekrijgt in haar kist wordt ook gesuggereerd dat zij een dochter is, niet iemands vrouw.

3. after: achter

4. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: obstupuit et ait. O bona puella quare estis sic derelicta

5. Snellaert 1493: hoeft legghen — *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: hoeft of voeten

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: vidit subtu caput eius pecuniam positam et sub pecunia cartam scriptam

7. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et ait Perquiramus quid continetur in carta.

8. tytel: opschrift

9. Snellaert 1493: salmen legghen — *Die gesten van Romen*: te cost legg(h)en

10. Snellaert 1493: ronwe

11. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Quam cum aperuisset inuenit tytulium scriptum quicunque hunc loculum inuenit peto vt .x. aurea habeat et .x. funeri impendat hoc enim corpus multas lacrimas reliquit parentibus et dolores amaros

*waer dat [sake dat] ¹ ghi anders dedet dan
desen grooten rouwe eyscht, soe bid ic God
dat nyemant u en begraeve als gi den
utersten dach besloten hebt, dat is als ghi
gbestorven sijt! ²*

Doe die meester dese brieven gelesen hadde, soe seide hi tot sijnen knechten: “Laet ons desen lichaem alsulcken uutvaert doen als den rouwe eysschet, want ick swere ende loeve u bi den hoepe mijns levens dat ick in deser doots uutvaert me[e]r ³ drovicheyts pleghen sal dan den rouwe eysschet.” ⁴

Ter stont soe gheboet hi datmen reescap maeken soude om dat lichaem te pulveriseren ⁵ ende te barnen ⁶ — dat was doe die manier. ⁷ Mer ter wijlen dat men dat vier boete ende reescap maecte, ⁸ so quam daer een jonghelinck, [een] ⁹ discipel des meesters, die out was van subtile wijsheit. ¹⁰ Dese sach dat lichaem daer alsoe bereyt staen om

-
1. Ontbreekt in Snellaert 1493 — toegevoegd op basis van *Die gesten van Romen*.
 2. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: quod si aliud fecerit quam quod dolor exposcit: vltimum diem incidat nec sit qui eius corpus sepulture commendat. — Kortekaas 2004, Recensio A: “ultimus suorum decidat” (moge hij als laatste van de zijnen sterven) Recensio B: “ultimu<s> tu<orum> decidat” (moge jij als laatste van de jouwen sterven). Ook hier lijkt de compilerator van de *Gesta Romanorum* eerder Recensio B dan Recensio A te volgen.
 3. Snellaert 1493: mer
 4. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Perlectis autem cartulis ad seruos suos ait. Prestemus corpori quod dolor exposcit Iuro vobis per spem vite mee in hoc funere amplius me erogaturum quam dolor imperat.
 5. pulveriseren: verassen
 6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Continuo iubet parari rogam
 7. Lijkverbranding was heel gebruikelijk in de Griekse cultuur, vooral daar waar de grond zo rotsachtig was dat het delven van graven praktisch onmogelijk was. Omdat de verrijzenis van Jezus uit het graf de hoeksteen van het Christendom was, begroeven de Christenen hun doden en gold verbranding als de grootste straf en vernedering die je het lichaam van een overledene kon aandoen, ook omdat daardoor de verrijzenis van de dode tijdens het Laatste Oordeel en het verkrijgen van een nieuw (verheerlijkt) lichaam in gevaar kwam. Hetzelfde probleem doet zich voor als iemand bedoeld of onbedoeld niet begraven wordt en opgegeten door aasdiere.
 8. dat vier boete ende reescap maecte: een brandstapel gereedmaakte
 9. Ontbreekt in Snellaert 1493 — toegevoegd op basis van *Die gesten van Romen*, ed. Van Os 1484 — “jonghelinck” zal oorspronkelijk de vertaling van “discipel” geweest zijn.
 10. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: sed cum edificatur atque deponitur seperuenit

ghebrant te worden, ende sijn meester sach op hem ende seide: “Weest welcoeme, want dese tijt heeft u verwacht. ¹ Nemet dese cristallen ampulle met salve, ende al dat tot dese begravinge behoeren sal, dat doet!” ²

Die jongelinck quam totten lichaem. ³ Hi toech die cleed[e]r ⁴ boeven van die borst. ⁵ Hi smeerdese met salve. ⁶ Hij betastede alle haer leden, ende [d3v] doe hi met sijn hant aen haer herte quam, soe voelde hi leven. ⁷ Die jonghelinck verscrickedede. ⁸ Hij taste haeren pols. ⁹ Hi leyde sijn noes aen haer nose, ruykende, ende lippen mont aen mont, besoekende of hi enich leven meer in haer vernaeme. ¹⁰ Hi bekende dat die doot ende dat leven teghen malcander streden. ¹¹ Elck woudet winnen. Hi seide totten knechten: “Brenghet hier fackelen ende vierpannen ¹² aen vier hoecken, soetelic getempeert, op dat haer bloet dat bevroren is, weder mach ontduyden!” ¹³

discipulus medici adolescens: et quantum ad ingenium pertinet senex

1. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Hic cum corpus speciosum super rogam positum videret intuens eum magister ait. Bene venisti hec enim hora exspectavit te.
2. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: tolle ampullam vnguenti et quod supremum est de funere superfunde sepulture.
3. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Venit iuuenis ad corpus
4. Snellaert 1493: cleeddr
5. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: extraxit de pectore vestes.
6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: fudit vnguentum
7. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: tractum manu totum corpus ad precordia viuere sensit
8. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: obstupuit iuuenis
9. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: palpat venas
10. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et indicia rimatur narium labia labijs probat
11. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: sensit vitam cum morte luctantem
12. vierpannen: warmtebronnen — *Die gesten van Romem*, ed. Leeu 1481: Brenghet hier fackelen vierpannen (doublet)
13. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et ait ad seruos. Supponite facules per quatuor angulos lente et temperate. quo facto sanguis ille qui coagulatus erat est liquefactus

Als dit die jonghelinc bevoelt ende ghesien ¹ hadde, soe seyde hi tot sijn meester: “Dese vrouwe, die gi segt dat doot is, si leeft! ² Ende om dat ghi mi te bet [ge]loeven ³ moget, ic sal u dat opelic tonen.” ⁴

Hi nam ⁵ dat lichaem ende leydet int bedde. ⁶ Hij warmde olye ende smeerde haer borst daer mede met boemwolle, die hij daer op leyde, alsoe dat haer bloet dat binnen was gheronnen van pijn ende coude, weder allenken ⁷ gesmolten ende ontdoyt wort ende inden leden weder over al liep. ⁸ Die aderen worden open ⁹ ghedae[n]. ¹⁰ Sij dede haer oghen op ende ontfinck moet des levens ende seyde totten discipel die daer aldus bij haer was, wreef ende salfde: “Wije bistu? ¹¹ Siet wel toe dat ghi mi niet anders aen en tast dan u gheoerloft is, want yck ben een conincx dochter ende een conincx wijf!” ¹²

Als die jongelinck dit hoerde, soe was hi uuter maeten seer blijde ende ghinck tot [d4r] sijn meester ende seide: “Siet meester, dese vrouwe, eens co[ni]ncx ¹³ dochter, die leeft!” ¹⁴

-
1. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: geuonden beuoelt ende gesien
 2. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: [27] Quod vt vidit iuuenis ait magistro Puella quam mortuam dicis viuit
 3. Snellaert 1493: loeuen
 4. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et vt facilius mihi possis credere experimento satisfa-[o1rb]ciam.
 5. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: Doe nam hi
 6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Hijs dictis tulit puellam et in cubiculum suum posuit
 7. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: lencken luttel: langzaam aan, beetje bij beetje
 8. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: super pectus eius calefaciens oleum madefecit lanam et posuit super corpus suum sic quod sanguis eius qui intus erat coagulatus esset tepore liquefactus est cepitque spiritus per medullas descendere — Keller 1842 en Oesterley 1872 lezen hier beide(n) “tempore” wat corrupt is, maar Ulrich Zel, Keulen ná 1472 en Johan van Westfalen, Leuven 1484 lezen correct “tepore”.
 9. Snellaert 1493: ghedaeu
 10. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Venis itaque patefactis.
 11. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: aperuit oculos et recipiens spriritum ait. Qualis tu es:
 12. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: non tangas aliter quam oportet tangere quia filia regis sum et regis vxor.
 13. Snellaert 1493: coinncx
 14. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Iuuenis hec audiens: gaudio plenus introiuit ad magistrum in cubiculum et ait Ecce magister puella viuit

Die meester prees ende loefde die grote conste ende cure sijns discipels ende verwonderde van sijn wijsheit ende seijde tot hem: “Hoert, ick en wil niet ondancbaer weesen van dye naersticheit ¹ uwes leringhes ende constes. ² Neemt loen, want dese vrouwe heeft veel ghifts met haer ghebrocht!” ³

Ende die meester gheboot datmen haer met costelicke cleederen soude cleeden ende met die alder beste spijse voeden. ⁴

Daer nae, als hi waerachtelic verstont ende bekende dat sij was van coninlike gheslacte ⁵ gheboren, soe hielt hijse ende bewaerdese ghelijck oft sijn eyghen dochter ware gheweest. ⁶ Sij bat hem datse nyemant handelen ⁷ en moeste. ⁸ Hi ordineerde haer te weesen metten maechden in [Diana] ⁹ des afgoddinnes tempel, op dat sij onghequest ¹⁰ soude moeghen bewaert worden. ¹¹

1. naersticheit: inzet

2. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Qui ait Probo peritiam artem laudo. prudentiam miror. Diligentiam audi discipline. Noli artis tue esse ingratus

3. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: accipe mercedem. Hec enim puella multam pecuniam secum attulit

4. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et iussit eam salubribus vestibus cibis et fomentis optimis recreari.

5. gheslacte = gheslachte

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Post paucos dies vt cognouit eam regio genere ortam esse adhibitis amicis filiam sibi adoptauit

7. handelen: aanraken

8. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et rogabatur ab ea cum lacrimis ne ab aliquo tangeretur.

9. Snellaert 1493: Appollijn — evenzo in *Die gesten van Romen* — verbeterd op basis van de *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480 en de antieke roman.

10. onghequest = onghequetst

11. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: inter sacerdotes dyane templi eam cum feminis misit vt inuiolabiliter seruaretur